

ONDER DE LOEP

Mededelingen en convocaties
afdeling Hengelo - Oldenzaal



COLOFON

Redactie:

Harry de Jong

Redactieadres:

Abelenstraat 2a
7556 DT Hengelo
☎ (074) 291 7611

e-mail: harry.dejong@natuur-hgl.nl

Verspreiding OdL:

Harry de Jong & Jan Zwieneberg

Kopij:

Onder de Loep verschijnt 4 x per jaar, in maart, juni, september en december. De kopij voor de desbetreffende convocaties dient uiterlijk ½ maand voor het verschijnen in het bezit te zijn van de redactie. Kopij die te laat wordt ingeleverd zal in overleg met de auteur in een van de daaropvolgende convocaties worden geplaatst.

Kopij dient uiterlijk 2 weken voor de verschijningsdatum binnen te zijn op bovengenoemd redactieadres via e-mail.

De redactie is continu op zoek naar kopij. Om interessante artikelen te kunnen plaatsen doen wij een beroep op uw creativiteit.

Voorbeelden:

- resultaten van (eigen) veldbiologisch onderzoek,
- verslagen van excursies (ook van andere afdelingen),
- waarnemingen,
- vakantieverslagen,
- commentaren en meningen,
- aardige verhalen,
- enzovoort.



Heeft u bij uw artikel afbeeldingen, dan gaarne meesturen. Indien mogelijk wordt dat dan bij het artikel afgedrukt.

De redactie is niet verantwoordelijk voor de ingezonden stukken.

Afbeelding omslag:
Bloedrode heidelibel
(*Sympetrum sanguineum*)

Foto's: Harry de Jong

(tenzij anders vermeld)

ONDER DE LOEP

Mededelingen en convocaties van de
Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging,
Afdeling Hengelo - Oldenzaal

INHOUD

VAN HET BESTUUR -----	1
VERZENDING 'ONDER DE LOEP' -----	1
AGENDA-----	2
TERUGBLIK -----	6
SLIJMZWAMMEN -----	13
B(L)OEIENDE PLANTEN-----	16
GELE ZEEPBOOM – KOELREUTERIA PANICULATA-----	17
NIET IEDER WITJE IS EEN KOOLWITJE -----	18
WANDELBOEKJES KLEIN DRIENE EN TUINDORPVIJVER -----	21
WAT VALT MIJ OP IN DE NATUUR -----	22

De KNNV is opgericht in 1901. De afdeling Hengelo / Oldenzaal is opgericht in 1916. De vereniging stelt zich ten doel de bevordering van de natuurstudie, natuurbescherming en natuurbeleving. De ondertitel 'vereniging voor veldbiologie' benadrukt de rol van de natuurstudie.

Alle leden ontvangen het landelijk verenigingsblad NATURA. Leden van de afdeling Hengelo / Oldenzaal ontvangen daarnaast 4 maal per jaar het afdelingsblad ONDER DE LOEP. Het lidmaatschap van de KNNV (inclusief het lidmaatschap van de afdeling Hengelo - Oldenzaal) bedraagt € 34,- per jaar; gezinsleden betalen € 11,-

Betalingen d.m.v. machtiging of bankrekening

NL94 RABO 0191 8887 10 t.n.v. Kon Ned Natuurhistorische Ver.

Een lidmaatschap loopt van 1 januari tot en met 31 december.

Opzegging van het lidmaatschap uiterlijk 1 november bij de ledenadministratie van de afdeling of via de website.

Voor meer informatie kunt u terecht bij de secretaris (zie onderstaand adres).

Bestuur van de afdeling Hengelo - Oldenzaal:

◆ Voorzitter

Wytze Boersma

Zwaluwstraat 34, 7491 CX Delden, ☎ (074) 3762711

E-mail: wytze.boersma@hetnet.nl

◆ Secretaris

Jan Zwieneberg

Hengelose Esstraat 19, 7556 EA Hengelo, ☎ (074) 2423975

E-mail: secretaris@hengelo-oldenzaal.knnv.nl

◆ Penningmeester (en ledenadministratie)

Marti Rijken

Vossenbrinkweg 95, 7491 DC Delden, ☎ (06) 83386651

E-mail: marti@sailingarcadia.nl

◆ Natuurhistorisch Secretaris

Bert Oude Egbrink

Adamsweg 8, 7553 KM Hengelo, ☎ (074) 2434340

E-mail: ag.oudeegbrink@hetnet.nl

◆ Bestuurslid, redactie `Onder de Loep` en Webmaster

Harry de Jong

Abelenstraat 2a, 7556DT Hengelo, ☎ (074) 2917611,

E-mail: harry.dejong@natuur-hgl.nl

◆ Website: www.knnv.nl/hengelo-oldenzaal

Onze jaarvergadering van 17 maart was een levendige vergadering waarin gezamenlijk op een aantal zaken dieper ingegaan werd. Mede door beëindiging van de corona-maatregelen konden er gelukkig weer meer activiteiten plaatsvinden. Dit was ook goed te zien in het jaarverslag van excursiecommissie, werkgroepen en bestuur. Een aantal van deze activiteiten leverde ook een positieve bijdrage aan het financiële resultaat. Deze activiteiten en ook een aantal giften van leden, hiervoor nogmaals onze dank, zorgde ervoor dat we weer een financiële buffer hebben. Mede door het dalen van het aantal leden moeten we kritisch blijven kijken naar de verschillende kostenposten. Een van deze posten is Onder de Loep, waarvan de druk- en verzendkosten sterk gestegen zijn. Het maart-nummer van Onder de Loep is ook in digitale vorm aan de leden, waarvan wij een emailadres hebben, toegestuurd. De aanwezige leden stelden dit zeer op prijs, mede vanwege de foto's, die nu veel beter te zien zijn. Een aantal aanwezigen wil in de toekomst Onder de Loep alleen nog in digitale vorm blijven ontvangen. De vergadering besloot daarop het bestuur alle leden te benaderen met de vraag of zij Onder de loep ook in de digitale versie willen ontvangen.

Verderop in dit nummer is dit besluit verder uitgewerkt. Daarnaast werd stilgestaan bij het dalend ledenaantal. Als bestuur hebben wij verschillende acties besproken om meer personen te bereiken, waardoor er hopelijk meer leden komen. Dit kan zelfstandig als afdeling en ook in samenwerking met andere groene organisaties in ons werkgebied of in de regio. Er zijn afspraken voor gesprekken gemaakt. We komen hierop in het volgende nummer van Onder de Loep terug.

In de recente VV (landelijke ledenvergadering) is besloten dat er, in verband met landelijke wetgeving, een statutenwijziging moet komen. Gelijktijdig hiermee wordt ook de naam aangepast. Het begrip "natuurhistorisch" wordt uit naam geschrapt. De afkorting KNNV blijft wel. Het wordt nu Koninklijke Nederlandse Natuur Vereniging. In de afdeling Hengelo-Oldenzaal blijven wij wel de toevoeging "Vereniging voor Veldbiologie" gebruiken. Wij onderzoeken nu of ook wij de statuten moeten aanpassen.

Namens het Bestuur,

Jan Zwieneberg

Verzending 'Onder de Loep'

Het eerste nummer van 2023 hebben wij ook digitaal (als pdf) toegestuurd aan alle leden waarvan wij een email-adres hebben.

In onze jaarvergadering van 17 maart hebben we de aanwezigen hun mening over deze digitale-versie van 'Onder de Loep' gevraagd.

De reacties waren positief. Een belangrijk punt was de veel betere kwaliteit van de foto's. Een aantal leden gaf aan dat zij in de toekomst 'Onder de Loep' alleen nog digitaal willen ontvangen.

Onder de Loep kwam daarna uitgebreid aan de orde bij de bespreking van de financiële stukken. De drukkosten (€ 332,00) en de kosten van de verzending (€ 251,00) zijn een forse kostenpost in de exploitatie. De verzendkosten betreft de verzending aan leden buiten Hengelo, Borne of Delden. De bezorging binnen deze steden doen wij zelf.

De vergadering gaf het bestuur de opdracht aan alle leden te vragen of zij 'Onder de Loep' als digitale- of als gedrukte versie willen ontvangen.

Wij vragen daarom alle leden ons te berichten of men in de toekomst een digitale- of een gedrukte versie wil ontvangen?

Dat kan door deze email te beantwoorden (secretaris@hengelo-oldenzaal.knnv.nl) of door te bellen met: Jan Zwieneberg (074-242 3975) of (06-5718 6623)

Voor degenen waarvan wij geen email-adres of een verkeerd email-adres hebben, vragen wij hun email-adres en hun keuze door te geven aan bovenstaand adres.

Het tweede nummer van 2023 sturen we dit keer ook weer naar alle leden waarvan wij een email-adres hebben.

Bestuur KNNV

Excursies

Het **Verzamelpunt** is (tenzij anders aangegeven) de **Parkeerplaats kruising Boerhavelaan / Prof. Eykmanplatsoen** (richting Borsthuis) te Hengelo.

Ieder wordt vriendelijk verzocht zo veel mogelijk met de auto te komen zodat er genoeg plaatsen zijn voor hen die niet over een auto beschikken.

Indien van toepassing wordt ook het **Vertrekpunt ter plekke** aangegeven voor degenen die hier rechtstreeks naar toe willen (dit is op eigen risico bij het evt. niet doorgaan van de excursie). **Gaarne van tevoren bellen of je daar naartoe komt.**

De excursies zijn **veldbiologische excursies**. Voor inlichtingen kunt u contact opnemen met de coördinator van de excursie.

Vergaderingen

De **gebruikelijke plaats** waar vergaderingen worden gehouden (tenzij anders aangegeven) is het NIVON Centrum aan de Lodewijkstraat 1 te Hengelo.

Overzicht activiteiten afd. Hengelo-Oldenzaal

Zaterdag 03 juni 2023	Excursie: Beerze
Zondag 18 juni 2023	Excursie: Demmersblok
Zondag 02 juli 2023	Excursie: Tweekelo
Zaterdag 22 juli 2023	Excursie: Lutterzand
Zondag 13 augustus 2023	Excursie: Lemelerberg
Zondag 27 augustus 2023	Excursie: Zonnebeek

Als je rechtstreeks naar het Vertrekpunt gaat, meld dit de avond daarvoor aan de coördinator!

Excursie: Beerze

Datum : Zaterdag 03 juni 2023
Thema : Beleving natuur
Verzamelpunt: 09.00 uur (Boerhavelaan Hengelo)
Duur : Ochtend tot 14.00 uur
Coördinatie : Gerrit Haverkamp (074-2668489)

Natuurgebied Beerze is een natura 2000 gebied met een oppervlakte van ongeveer 400 ha met een diversiteit aan landschapstypen.

Landschap Overijssel is beheerder van het gebied met o.a. droge en natte heide, veenputten, stuifzand en oude dennenbossen.

Door de verscheidenheid aan landschapstypen komen er veel planten- en diersoorten voor, waaronder 26 rode-lijstsoorten.



Bruine vuurvlinder Foto: Gerrit Haverkamp

Te noemen valt o.a. raaf, boomvalk, geelgors, adder, zandhagedis, klokjesgentiaan, veenbes, lavendelhei.



Geelgors

Vertrekpunt: De parkeerplaats aan de Beerzerpoort in Beerze.

We vertrekken hier omstreeks 09.45 uur.

Excursie: Demmersblok

Datum : Zondag 18 juni 2023
Thema : Natuurontwikkeling
Verzamelpunt: 09.00 uur (Boerhavelaan Hengelo)
Duur : Ochtend
Coördinatie : Marti Rijken (06-83386651)

Het Demmersblok is een kwelgebied in het Deldenerbroek langs de gekanaliseerde benedenloop van de Hagmolenbeek.

Dit voormalige landbouwgebied is in 2017 omgevormd tot natuur, waarbij in het grootste deel de bouwvoor is verwijderd. Sindsdien wordt periodiek de ontwikkeling van de natuur gevolgd.

Het is de verwachting dat zich onder in het beekdal vochtig hooiland zal ontwikkelen en misschien nat schraalland en op de hoger gelegen delen droge en natte heide.

Nu, 6 jaar na de inrichting, heeft zich zoveel vegetatie ontwikkeld dat er zicht begint te komen op het behalen van die doelen.

Diverse zeldzame planten hebben zich gevestigd, deels spontaan en deels door het opbrengen van hooi uit ander natuurgebied.

Bijzonder van dit gebied is dat er nauwelijks paden zijn en dat het grotendeels vrij is om doorheen te struinen.

Om daar optimaal gebruik van te maken is het verstandig om laarzen mee te nemen.

Vertrekpunt: De parkeerplaats Deldenerbroek aan de Rijssense weg tussen Delden en Enter nabij de splitsing met de Broekweg. We vertrekken hier omstreeks 09.15 uur.



Schaafstro

Excursie: Tweekelo

Datum : Zondag 02 juli 2023
Thema : Landschap
Verzamelpunt: 09.00 uur (Boerhavelaan Hengelo)
Duur : Ochtend
Coördinatie : Wytze Boersma (074-3762711)

Tweekelo is relatief een onbekend gebied tussen Hengelo en Enschede. Het is de voormalige Marke Tweekelo die tot ca 1850 het gebied bestuurde. Momenteel staat het onder druk van de gemeentes Hengelo en Enschede vanwege uitbreiding.

Het is een afwisselend landschap met beken en houtwallen met kleinschalige agrarische bedrijven.



In de bermen van de wegen en paden en de oevers van de beken is het nodige te zien. Bij zonnig weer hopen we dat er de nodige vlinders te zien zijn.



Landkaartje

Vertrekpunt: De parkeerplaats bij Johanneskerk/knooppunt van wandelnetwerk, Tweekelerweg 110 (gem. Enschede!).

We vertrekken hier omstreeks 09:15 uur.

Excursie: Lutterzand

Datum : Zaterdag 22 juli 2023
Thema : Dinkel
Verzamelpunt: 09.00 uur (Boerhavelaan Hengelo)
Duur : Ochtend (tot 13.00 uur)
Coördinatie : Bert Oude Egbrink (074-2434340)

Het Lutterzand is een gebied van ca. 600 ha groot dat bestaat uit heidevelden, zandverstuivingen, jeneverbesstruweel en prachtige bossen met grove den, berken en eiken.

Dwars door het natuurgebied stroomt het riviertje De Dinkel. Ter hoogte van het Lutterzand heeft de Dinkel een zeer fraaie meander gevormd, de zogenaamde Groene Staart of Greun'n Stet, waarvan de buitenbocht gevormd wordt door een metershoge steilwand.



Vanwege deze bijzondere geomorfologie is het Lutterzand in 2007 uitgeroepen tot Aardkundig monument.

Ook wat betreft planten is het een interessant gebied door het voorkomen van soorten als Wegedoorn, Kardinaalsmuts, Groot warkruid en Geel walstro.

In de Dinkel zelf kun je tegenwoordig ook de Californische rivierkreeft (een exoot) tegenkomen. Wanneer het water helder is, kun je deze kreeft over de bodem zien lopen.

Wat betreft vogels maken we kans om ook nog de IJsvogel of Grote gele kwikstaart te zien. Een beetje geluk is daar wel voor nodig.



IJsvogel

Vertrekpunt: De parkeerplaats bij het Paviljoen het Lutterzand bij de Kribbenbrug in De Lutte. We vertrekken hier omstreeks 09.30 uur.

Excursie: Lemelerberg

Datum : Zondag 13 augustus 2023
Thema : Heide
Verzamelpunt: 09.00 uur (Boerhavelaan Hengelo)
Duur : Ochtend
Coördinatie : Gerrit Haverkamp (074-2668489)

De Lemelerberg is een natura 2000 gebied en één van de acht van deze gebieden die door Landschap Overijssel wordt beheerd. Het is een stuwwal die zo'n 150.000 jaar geleden is ontstaan toen gletsjers zand en grind voor zich uit duwden.

Ze lieten een bult met een hoogte van 78 meter achter in een verder vlakke omgeving.

Het droge schrale zand is natuurlijk niet vruchtbaar en daarom is het gebied nooit in cultuur gebracht.

De natuur heeft steeds de grootste invloed gehad op het gebied, de mensen hebben wel hun sporen nagelaten.

Door begrazing met schapen zijn de heidevelden ontstaan en door overbegrazing ontstonden zandvlaktes.

Door aanplant van naaldbomen werd het stuivende zand onder controle gebracht.

Een paar zandvlaktes zijn er nog, die zorgvuldig beheerd worden.

Op de berg liggen bronnen waaruit water opwelt.

Jeneverbesstruiken staan er heel veel.

Zandhagedis, heivlinder, hazelworm leven in het gebied, naast vele vogels als zwarte specht en wespandief.



Vertrekpunt: parkeerplaats aan de Ledeboerweg, te bereiken vanuit Lemele door tegenover café 'Zaal Dijk' (adres: Korteveldsweg 3, Lemele) ongeveer 450 m de Ledeboerweg in te rijden.

We vertrekken hier omstreeks 09.45 uur.

Excursie: Zonnebeek

Datum : Zondag 27 augustus 2023
Thema : Landgoed / beleving natuur
Verzamelpunt: 09.00 uur (Boerhavelaan Hengelo)
Duur : Ochtend tot 15.00 uur
Coördinatie : Gerrit Haverkamp (074-2668489)

Het Landgoed Zonnebeek ligt aan de zuidzijde van de weg Enschede – Haaksbergen (N18).

Het bos en natuurgebied met natte en droge heide dat behoort tot Landgoed Zonnebeek ligt ten oosten van de Zonnebeekweg tegenover Huis Zonnebeek, het is ± 155 ha groot.

Het wordt beheerd door de Stichting Edwina van Heek, waartoe ook Landgoed Singraven behoort bij Denekamp.

Het Landgoed Zonnebeek heeft een ecologische verbinding met het Buurserzand (natura 2000) en Landgoed het Waarrecht.

(Jan) Bernard van Heek, oprichter van Landgoed Zonnebeek, stamt uit een geslacht dat lang een leidende rol heeft gespeeld in de Twentse textielindustrie.

Dit keer is het lastig om de eindtijd precies aan te geven.

Opgave voor deze excursie, uiterlijk op 24 augustus, **is verplicht.** (max 15 personen).

Vertrekpunt: We parkeren de auto's bij Huis Zonnebeek aan de Zonnebeekweg, Enschede en starten daarna de excursie.

We vertrekken hier omstreeks 09.30 uur.



Verslag excursie: Twickel Noordmolen

Datum : Zaterdag 18 februari 2023
Thema : Frisse neuzen
Deelnemers : 7
Leiding : Bert Oude Egbrink
Weer : Bewolkt

Ondanks een regenachtige zaterdagmorgen stonden toch nog 7 mensen gereed op de parkeerplaats bij 't Hoogspel om deel te nemen aan de frisse neuzenexcursie op landgoed Twickel.

Op de wandeling hebben we een stuk van de zogeheten Umfassungsweg gelopen die gemarkeerd wordt met houten paaltjes met de letters UW.

Vanaf 't Hoogspel zijn we langs de moestuin naar de Noordmolen gelopen.

Op de muur om de moestuin zagen wij Muurvaren en Muurleeuwebek. Anneke Boersma wees ons op een in de moestuin gelegen dampende broeihoop van houtsnippers en bladeren die gebruikt wordt voor de verwarming van een in de tuin gelegen kas. Het is nog wel een experiment.

Langs het verhoogde bospad richting de molen zagen we de Eikentrilzwam en Dubbelloof.

Even verderop liepen we langs de vistrap tussen de Twickelervaart en de Oelerbeek waar ik tijdens de verkenning van het gebied nog een Grote gele kwikstaart zag. Deze liet het nu helaas afweten.

Langs de in werking zijnde Noordmolen (oliemolen) zijn we naar het Bokdammerveld gelopen, een nat heidegebied. In de berm van het pad door de heide zagen we nog leuke soorten zoals Stekelbrem en Moeraswolfsklauw.



Moeraswolfsklauw

Iets verderop in het bos liet de Vink zich goed horen. Het pad door het landschapspark de Azelermeen was opgeknapt waardoor we met droge voeten bij de Meijerinkveldkampsweg uitkwamen.

Omdat we nog tijd over hadden zijn we over het vlonderpad door het Koematenveld naar de Deldener Esch gelopen.

De kleine grillig gevormde dennetjes in het Koematenveld blijven bijzonder om te zien.

Ook zagen we daar Veenpluis en een eenzame Jeneverbes.

Over de Esch zijn we weer teruggelopen naar 't Hoogspel. Op de bloemstroken en stoppelakkers op de Esch lieten zaadetende wintervogels als Geelgors en Veldleeuwerik het helaas afweten.

Op de parkeerplaats hoorden we nog wel een Zanglijster. Een mooie afsluiting van de eerste excursie van het seizoen.

Op de soortenlijst zijn ook de een week eerder bij de verkenning van het gebied waargenomen soorten opgenomen.

Waargenomen soorten

Vogels

Aalscholver	Blauwe reiger
Boomklever	Buizerd
Gaai	Grauwe gans
Grote bonte specht	Grote gele kwikstaart
Grote zilverreiger	Houtduif
Koolmees	Merel
Nijlgans	Pimpelmees
Vink	Wilde eend
Zanglijster	

Planten & Mossen

Blauwe bosbes	Dubbelloof
Gaspeldoorn	Gewone brunel
Gewone eikvaren	Gewone vogelmelk
Gewoon sneeuwklakje	Hazelaar
Jeneverbes	Moeraswolfsklauw
Muurleeuwenbek	Muurvaren
Rode bosbes	Stekelbrem
Trekrus	Veenpluis
Veldrus	

Paddenstoelen

Eikentrilzwam	Gewoon donsvoetje
Stobbenzwammetje	

Verslag excursie: Oelemars

Datum : Zondag 12 maart 2023
Thema : Landschap
Deelnemers : 2
Leiding : Bert Oude Egbrink
Weer : Bewolkt / motregen

Op een koude en natte zondagmorgen vertrok ik alleen naar de Oelemars. Op het gezamenlijke verzamelpunt aan de Boerhaavelaan stond niemand.

Op het vertrekpunt op locatie trof ik gelukkig nog wel een deelnemer aan de excursie te weten Ineke Bielen die zich niet tegen had laten houden door het slechte weer. Dus toch maar op pad gegaan.

Vanaf de kruising van de Grensweg met de Ravenhorsterweg zijn we door de over de grens gelegen Wacholderhain naar Kloster Bardel gelopen.

De opslag met struiken op de Wacholderhain is enkele jaren geleden samen met verschillende Grove dennen verwijderd waardoor we nu door een boomheide met veel Jeneverbessen liepen.

Bij het klooster hebben we nog even in de grupstal met vee gekeken. Het ouderwetse gerammel van ijzeren kettingen waarmee het vee was vastgezet, had ik al een tijd niet meer gehoord.

Via het Klooster zijn we over een pad langs ruige weilanden en houtwallen naar de Klosterstrasse gelopen. Onderweg zagen we de Geelgors en Rietgors. De voor Duitsland zo kenmerkende houten elektriciteitspalen langs de straat waren hier helaas verdwenen.



Geelgors

Wel stond er een amfibieënraaster met ingegraven emmers langs de weg waar deze door het bos met oude zandwinputten loopt. Ook hier wordt aandacht besteed aan overstekende Padden.

Bij het op de grens gelegen Gut Aarnink aangekomen, zagen we dat de Dinkel door overvloedige regen- en sneeuwval buiten haar oevers was getreden. Ook de Bardel- of Ravenhorsterbecke was buiten haar oevers getreden doordat afvoer van het water naar de Dinkel maar beperkt mogelijk was.

In het overstromde dal zagen we nog een Ooievaar. Via de Gildehauserweg en Grensweg zijn we naar de Zandbergen gelopen. Dit is een Lutterzand in het klein.

We zijn over het aan de Dinkel grenzende kamduin naar het centraal gelegen stuifzand gelopen. Hier zagen we een prachtige oude eikenstoof die ook op de site van monumentale bomen in Nederland genoemd staat.

Op het einde van de wandeling hebben we nog even bij de Oelemars zelf gekeken. De Oelemars is een grote zandwinplas waar nog steeds zand wordt gewonnen. Door het regenachtige weer was het zicht slecht.

Bij het voor de vogelkijkhut met leem aangelegde eiland zagen we nog wel enkele Watersnippen. Ondanks het slechte weer was het wat mij betreft een leuke wandeling.

In de soortenlijst zijn ook de bij de verkenning van het gebied waargenomen soorten opgenomen.

Waargenomen soorten

Vogels

Aalscholver	Blauwe Reiger
Boomklever	Buizerd
Dodaars	Ekster
Fuut	Gaai

Geelgors	Goudhaan
Grauwe Gans	Groenling
Grote Lijster	Grote Zilverreiger
Heggenmus	Holenduif
Houtduif	Huismus
Kauw	Kleine Bonte Specht
Koolmees	Krakeend
Kuifeend	Kuifmees
Matkop	Meerkoet
Merel	Ooievaar
Pimpelmees	Putter
Rietgors	Roodborst
Spreeuw	Staartmees
Turkse Tortel	Vink
Watersnip	Wilde Eend
Winterkoning	Witte Kwikstaart
Zwarte Kraai	Zwarte Specht

Planten & Mossen

Gewone eikvaren	Groot Schildmos
Grove den	Jeneverbes
Klein hoefblad	Struikhei
Zomereik	

Paddenstoelen

Gele Trilzwam

Overig

Europese Haas	Rode Eekhoorn
---------------	---------------

Verslag excursie: Tankenberg

Datum	: Zaterdag 25 maart 2023
Thema	: Landschap
Deelnemers	: 5
Leiding	: Wytze Boersma
Weer	: Regen/bewolkt

Als het s' morgen rond 8 uur regent en de buienradar voorspelt ook weinig goeds, is dat het lastigste moment voor de excursiecoördinator. Kan de excursie doorgaan of moet hij worden afgelast is de vraag.

Dit gold ook voor deze excursie. Om 09:00 uur was er niemand op de verzamelplaats. Toen maar doorgereden naar het startpunt van de excursie. Daar stonden nog drie personen die de weersomstandigheden hadden getrotseerd. In het begin van de excursie was het kil met wat motregen en een koude wind.

Het landschap rond de Tankenberg bij Oldenzaal is altijd een ideaal excursiegebied. Als het wat kouder is wandel je wat meer. Anders neem je meer tijd om een en ander goed te bekijken.

Het eerste deel ging door een drassig weiland met een fraai zicht op een erosie dal dat in de voorlaatste ijstijd is gevormd. In het beuken bos werd goed gezocht naar kleine paddenstoeltjes op het dode beukenhout.

We hadden afgesproken om goed uit te kijken naar bloeiende Bosanemonen. Helaas, deze hebben we niet gezien. Wel vonden we bloeiend Speenkruid. Ook zagen we dat de Gewone vlier en de Wilde kamperfoelie al aardig in het blad kwamen.

Even verderop zagen we de Trosvlier voorzichtig in bloei komen. Het leek dat de struik nog even wachtte op beter weer.

Op een oude Gewone vlierstuik vonden we nog een paar Judasoren zitten. In het beukenbos nabij het hoogste punt van de Tankenberg vonden we op een bijna dode boom Zilveren boomkussen zitten. Dit is een slijmzwam. Slijmzwammen zijn een aparte groep binnen de wereld van de paddenstoelen. Het vormen van de sporen vindt op andere manier plaats. De Zilveren boomkussen is een vrij grote slijmzwam met een bobbelig, glad, zilverkleurig uiterlijk. Door de witte kleur viel dit exemplaar op.



Zilveren Boomkussen Foto: Laurens van Run

Volgens de beschrijving is het een algemene soort die voorkomt op doodhout in naald-, en in gemengd bos.

In hetzelfde bos stond ook een skelet van een dode boom. De buitenste ringen stonden er nog. Het binnenste deel was al helemaal vergaan. Dit heeft te maken met het transport systeem van water en voedingstoffen, dat in de buitenste ringen plaats vindt en nog lang intact blijft.

Hierna nog even naar het kapelletje voor het uitzicht. Naast het mooie uitzicht zagen we dat er een paar opklaringen in aantocht waren. De regen stopte en de temperatuur liep langzaam op.

Een van de deelnemers was op zoek gegaan naar goudveil. In een bronbeekje stond Paarbladig goudveil. Het is een kenmerkende plantensoort voor bronnen. Natuurmonumenten heeft in 2021 een drietal bronnen aan de voet van de Tankenberg laten herstellen om goudveil een kans te geven.



Paarbladig Goudveil Foto: Bert Oude Egbrink

Tijdens de excursie hoorden we naast het roffelen van de Grote bonte specht het lachen van de Groene specht.

Aan het eind van de excursie hebben we de oude boerderij Middelkamp, nu informatie ruimte, bekeken.

Al met al kunnen we zeggen dat het een hele aardige excursie was. Totaal zijn 16 soorten paddenstoeltjes en 29 plantensoorten genoteerd

Waargenomen soorten

Planten & Mossen

Akkerkool	Bonte gele dovenetel
Brede stekelvaren	Dijkviltbraam
Fluitenkruid	Gewone paardenbloem
Gewone vlier	Gewoon robertskruid
Gewoon Speenkruid	Grote brandnetel
Grote muur	Hazelaar
Hulst	Klein hoefblad
Klimop	Kluwenhoornbloem
Paarbladig goudveil	Paarse dovenetel
Pitrus	Ridderzuring
Speerdistel	Stinkende gouwe
Trosvlier	Veldzuring
Vingerhoedskruid	Vogelmuur
Vroegeling	Wilde kamperfoelie
Zevenblad	

Paddenstoelen

Berkenzwam	Bosnetje
Echt Judasoor	Gele Korstzwam
Gele Trilzwam	Gewoon Elfenbankje
Grijze Buisjeszwam	Grijze Viltmollisia
Korsthoutskoolzwam	Leerachtige Korstzwam
Oranje Druppelzwam	Papierzwammetje
Plooiwieswaaier	Waaierkorstzwam
Witte Vlierschorszwam	Zilveren Boomkussen

Verslag excursie: Voltherbroek

Datum : Zaterdag 08 april 2023
Thema : Schedegeelster
Deelnemers : 5
Leiding : Wytze Boersma
Weer : Zon / bewolkt

De Marke Volthe was een afwisselend gebied van broekbossen, heidegebieden en essenlandschap. Het Volthebroek is het grootste broekbos van Nederland. Samen met het Agelerbroek en het Achter de Voort vormen deze gebieden een Natura 2000 gebied.

Het doel van de excursie was om op zoek te gaan naar bloeiende Schedegeelsterren.

Vanaf het wandelknooppunt Volthe over de Wiekstraat naar het pad langs de Roelinksbeek. In de berm bloeide het Speenkruid en de Bosanemoon volop, maar ook Klimopereprijs.

Direct op het pad langs de beek stonden de Schedegeelsterren volop en in bloei. Zo'n grote populatie heb ik in Twente nog nooit gezien. Op dezelfde plek stond ook bloeiend Muskuskruid. Hiermede hadden we de doelstelling van de excursie ruimschoots gehaald.

Schedegeelster is een typische Twents-/Drenthse plant. Hij komt alleen in Noordoost Twente en in Noord Drenthe voor.



Schedegeelster

Het pad langs de beek werd verder gevolgd. Hier en daar waren plekken met Paarse dovenetel. Op een duiker vonden we naast de Vroegeling bloeiend Zandraket. Bij een boerderij werd nog een Ooievaar op het nest waargenomen.

Verderop, bij een boerderij met beuken en Hulst stonden ook vele schedegeelsterren te bloeien. Op deze plek kon je goed zien hoeveel niet bloeiende stengels er zijn. Tot onze verrassing stonden er twee pollens van de Slanke sleutelbloem te bloeien. We zagen ook nog even de (paas)haas weg sprinten.

Hierna via de Broekweg door het Volthebroek. In het begin was het aardig droog. Later werd het veel natter. Hoe dichters we bij het Kanaal Almelo-Nordhorn kwamen hoe modderiger het werd. De digitale hoogtekartaat Nederland (AHN) geeft

duidelijk aan dat bij het kanaal het laagste punt is van de excursie. Het kanaal is aangelegd tussen de stuwwal van Ootmarsum en die van Oldenzaal. De aanleg van het kanaal heeft grote gevolgen gehad voor de waterhuishouding. Het Volthebroek was voor de aanleg van het kanaal ook al een moerasachtig gebied met vochtige weilanden met een blauwgras vegetatie. Als de Dinkel, voor de aanleg van het kanaal overstromde stonden de gebieden tussen de stuwwallen blank en zorgde voor afvoer van het water. Door de aanleg van het kanaal (ca. 1888) is deze afvoer verstoord. Waardoor uiteindelijk het Volthebroek een moerasbos werd met Zwarte els en wilgen. Het is het leefgebied van de Kamsalamander, Zeggekorfslak en boomkikkers.

Vanaf het pad zagen we vele pollens van Elsenzegge, IJle zegge en Dotterbloemen.

Langs het kanaal en via de Twelweg gingen we terug naar parkeerplek. Onderweg hoorden we de Tijftjaf zingen en op een hoek zagen we Daslook staan. Gezien de plek zijn ze zeer waarschijnlijk verwilderd.

Tijdens de excursie is gezocht naar het Elzenkatjesmummiekelkje onder de Zwarte els. Even werd gedacht dat deze kleine paddenstoel hadden gevonden. Thuis, tijdens de determinatie bleek dat het Gewoon knolkelkje te zijn. Nou, zo gewoon is dit paddenstoeltje nu ook weer niet.

Voor meer informatie zie het boek van Harm Smeenge "Het landschap van Noordoost-Twente".

Waargenomen soorten

Vogels

Boomklever	Buizerd
Gaai	Grauwe Gans
Groene Specht	Grote Bonte Specht
Grote Bonte Specht	Houtduif
Huismus	Kauw
Koolmees	Meerkoet
Merel	Nijlgans
Ooievaar	Pimpelmees
Roodborst	Scholekster
Sijs	Spreeuw
Tijftjaf	Vink
Wilde Eend	Winterkoning
Witte Kwikstaart	Wulp
Zanglijster	Zwarte Kraai
Zwartkop	

Planten & Mossen

Adelaarsvaren	Amerikaans krentenboompje
Blaartrekkende boterbloem	Blaaszegge
Boerenwormkruid	Bonte gele dovenetel
Bosanemoon	Bosbies
Bosveldkers	Daslook
Echte valeriana	Eenstijlige Meidoorn
Egelboterbloem	Elzenzegge
Fluitenkruid	Geel nagelkruid
Gelderse roos	Gele lis
Gestreepte witbol	Gewone berenklaauw
Gewone Dotterbloem	Gewone engelwortel
Gewone paardenbloem	Gewone reigersbek

Gewone veldbies
 Gewone Vogelkers
 Gewoon Speenkruid
 Grauwe wilg
 Grote egelskop
 Grote vossenstaart
 Herderstasje
 Hondsdraf
 Ille zegge
 Kleefkruid
 Klimop
 Kluwenhoornbloem
 Krulzuring
 Look-zonder-look
 Muskuskruid
 Penningkruid
 Pitrus
 Ruige veldbies
 Scherpe boterbloem
 Sleedoorn
 Tweestijlige meidoorn
 Veldzuring
 Vroegeling
 Wilde lijsterbes
 Witte dovenetel
 Wolfspoot
 Zevenblad
 Zwarte els

Paddenstoelen

Brandnetelvulkaantje
 Gedrongen Mollisia
 Gewoon Knolkelkje
 Grootmazig Netwatje
 Voorjaarshoutzwam

Overig

Bruine Kikker

Insecten

Tuinhommel

Gewone vlier
 Gewone vogelmelk
 Glad walstro
 Groot hoefblad
 Grote muur
 Harig wilgenroosje
 Hoge cyperzegge
 Hulst
 Kale jonker
 Kleine veldkers
 Klimopereprijs
 Kruijpende boterbloem
 Liesgras
 Moerasspirea
 Paarse dovenetel
 Pinksterbloem
 Ridderzuring
 Schedegeelster
 Slanke sleutelbloem
 Smalle weegbree
 Veldrus
 Vogelmuur
 Waterviolier
 Winterpostelein
 Witte klaverzuring
 Zandraket
 Zoete kers

Brandnetel-zeggeroest
 Gele Korstzwam
 Gezoneerd Elfenbankje
 Knikkend Kalkkopje
 Witte Bultzwam

Vervolgens kwamen we bij de oude havezate die deels door een gracht omgeven is. De havezate is particulier bewoond en niet toegankelijk. Wel is de oude toegangsbrug goed te bekijken.

Net voor de havezate staan grote varkensstallen die afbreuk doen aan het fraaie gebied. Langs de havezate zijn we naar het als FFH-gebied (Natura 2000 gebied) aangewezen oude loofbos op leemgrond gelopen.

In dit eikenhaagbeukenbos zagen we soorten als Ongevekt longkruid, Donkersporig bosviooltje, Bosereprijs, Boszegge en Slanke sleutelbloem.

Hier lieten de Middelste bonte specht en Bonte Vliegenvanger zich goed horen. Ook zagen we hier het Oranjetipje en Boomblauwtje.



Middelste bonte specht

Bij de verkenning van het gebied een week eerder zag ik hier een Appelvink.

Langs de door ons gevolgde boswegen lagen verschillende met water gevulde poelen. Dit zijn waarschijnlijk oude bomkraters uit de tweede wereldoorlog.

Het bos ligt vlak bij een raffinaderij en een vliegveld en was in de oorlog hierdoor doelwit van bombardementen.

Bij één van deze poelen zag Henk van den Berg een Alpenwatersalamander.



Alpenwatersalamander

Door het bos zijn we weer teruggelopen naar de havezate. Langs het laatste gedeelte van het pad liep een brede uitgediepte slootbeek.

Verslag excursie: Gut Stovern

Datum : Zondag 23 april 2023
Thema : Voorjaarsflora
Deelnemers : 9
Leiding : Bert Oude Egbrink
Weer : Zon

We hebben met 9 personen een excursie gemaakt over het landgoed Stovern. Het landgoed ligt ten zuiden van Salzbergen net voorbij Schuttorf. Vertrekpunt was de parkeerplaats aan de Alter Postweg.

Vanaf deze weg loopt er een lange rechte laan naar de havezate. Langs de laan staan jonge eiken.

De brede bermen hebben een heischraal karakter. Opvallende soort was hier het bloeiende Bleeksporig bosviooltje. Ook liet een Zanglijster zich mooi horen. Nadat we de Elsbach overgestoken waren die de laan kruist, stonden langs de laan oude eiken.

In de bermen zagen we leuke soorten zoals Gevlekte aronskelk, Gulden boterbloem en Lievevrouwebedstro.

Hier zagen we Beekpunge en Groot heksenkruid en een door een Eekhoorn afgegeten sparrenkegel en de hierbij horende schubben.

Het laatste stuk van onze wandeling liep stroomopwaarts langs de flink stromende Elsbach die we eerder overgestoken waren. De Elsbach die in de Ems uitmondt, is ook als FFHgebied aangewezen.

De beek heeft nog een natuurlijk karakter. In het beekdal zagen we op verschillende plaatsen het fraaie Kegelmoss. De beek loopt door een ondiep dal dat in een bos met beuken en eiken ligt.

In dit bos zagen we Kussentjesmos, Dalkruid, Valse salie, Hengel en Gewone salomonszegel wat duidt op een wat armere zandbodem.



Gewone Salomonszegel

Op een wat meer stroomafwaarts gelegen deel van de Elsbach zag ik een week eerder ook bloeiend Muskuskruid.

In een sloot op de grens van het bos en weiland zagen we de rozetten van Waterviolier wat duidt op kwel.

Via de Alter Postweg zijn we weer teruggelopen naar de parkeerplaats.

Wat mij betreft, was het een leuke excursie door een voor de afdeling nog onbekend gebied.

Op de soortenlijst zijn ook de een week eerder bij de verkenning van het gebied waargenomen soorten opgenomen.

Waargenomen soorten

Vogels

Appelvink
Boomklever
Gaai
Goudvink
Houtduif
Kauw
Merel
Pimpelmees
Roodborst
Tjiftjaf
Wilde Eend
Witte Kwikstaart
Zwartkop

Bonte Vliegenvanger
Fazant
Glanskop
Groene Specht
Huismus
Koolmees
Middelste Bonte Specht
Putter
Spreeuw
Vink
Winterkoning
Zanglijster

Planten & Mossen

Aardbeiganzerik
Beekpunge
Bleeksporig Bosviooltje
Bosanemoon
Bosereprijs
Boskortsteel
Boszegge
Dalkruid
Donkersporig bosviooltje
Gele dovenetel
Gevlekte aronskelk
Gewone eikvaren
Gewone salomonszegel
Gewone veldbies
Gewoon Plakkaatmos
Gewoon Sterrenmos
Grote muur
Haagbeuk
Heggenwikke
Kegelmoss
Klimopereprijs
Kussentjesmos
Lievrouwewedstro
Mannetjesvaren
Ongevekt longkruid
Pinksterbloem
Slanke sleutelbloem
Trosvlir
Valse salie
Witte klaverzuring

Paddenstoelen

Echte Tonderzwam
Geweizwam
Gewoon Franjekelkje
Korsthoutskoolzwam
Paarse Dennenzwam
Smoezelige viltmollisia
Winterhoutzwam
Witte Tandzwam

Overig

Alpenwatersalamander
Gewone weglak
Ree

Insecten

Akkerhommel
Boomblauwtje
Eekhoorn
Oranjetipje
Tauvlinder

Akkerviooltje
Blauwe bosbes
Bosandoorn
Bosbies
Bosgierstgras
Bosveldkers
Brede stekelvaren
Daslook
Geel nagelkruid
Gele lis
Gewone brunel
Gewone ereprijs
Gewone smeerwortel
Gewoon Muisjesmos
Gewoon Speenkruid
Groot heksenkruid
Gulden boterbloem
Heermoes
Hondsdrif
Klein hoefblad
Kruisbes
Lelietje-van-dalen
Look-zonder-look
Muskuskruid
Penningkruid
Rode kornoelje
Slipbladige ooievaarsbek
Tweestijlige meidoorn
Waterviolier
Zoete kers

Fopelfenbankje
Gewoon Elfenbankje
Harig ruigkogeltje
Oranje Druppelzwam
Ruig Elfenbankje
Waaiertje
Witte Bultzwam
Zilveren Boomkussen

Europese Haas
Gladde clausilia

Blauwzwarte Schallebijter
Dagpauwoog
Gewone Platrug
Smaragdlangsprietmot
Zwarte Kogel



Oranjetipje

Verlag excursie: Engbertsdijksvenen

Datum : Zaterdag 06 mei 2023
Thema : Vogels & Hoogveen
Deelnemers : 3
Leiding : Bert Oude Egbrink
Weer : Zon

Op een zonnige zaterdagmorgen hebben we met 3 personen een wandeling gemaakt door het noordelijke deel van de Engbertsdijksvenen. Vertrekpunt was de parkeerplaats bij Kloosterhaar. Tussen de parkeerplaats en de excursieboerderij 't Huisken lag een grote berg leem die gebruikt gaat worden voor het herstel van de oude dammen en de aanleg van nieuwe dammen.

Over een met puin verharde weg zijn we naar het veen gelopen. Bij het veen aangekomen, viel de enorme uitgestrektheid van het gebied op. Het overgrote deel van de voorheen overal aanwezige opslag van vooral berken is met groot materieel verwijderd.

Onderwerp van de excursie waren vogels in het hoogveen. Onderweg hebben we watervogels zoals Slobeend, Wintertaling en Kokmeeuw gezien. Ook steltlopers als Kleine plevier en heel bijzonder, Bonte strandloper lieten zich mooi zien.



Kleine Plevier

Scholekster en Grutto vlogen over. Ander soorten lieten zich niet alleen zien maar ook horen zoals Grasmus, Kneu, Boom- en Graspieper, Riet- en Geelgors en Boomleeuwerik.

De Blauwborst heeft zich alleen bij de verkenning van het gebied op Bevrijdingsdag laten zien maar dan wel tegelijk op 3 verschillende plekken. Hoogtepunt van de excursie waren de verschillende soorten roofvogels die zich prachtig lieten zien. Het ging om meerdere doortrekkende Rode wouwen, meerdere libellen vangende Boomvalken en een overvliegende Bruine kiekendief. Misschien waren de door ons waargenomen uitsluitende Smaragdlibellen wel prooi van de Boomvalk.

Aardig was ook de waarneming van een grote schietmot (kokerjuffer) bij de hoogveenkern die behoorde tot de familie van de Phryganea.

Ondanks de afwezigheid van een echte vogelkenner hebben we genoeg verschillende soorten vogels te zien gekregen.

In de soortenlijst zijn ook de bij de verkenning van het gebied waargenomen soorten opgenomen.

Waargenomen soorten

Vogels

Blauwborst	Boerenzwaluw
Bonte Strandloper	Boomleeuwerik
Boompieper	Boomvalk
Bruine Kiekendief	Buizerd
Dodaars	Fazant
Fitis	Fuut
Gaai	Geelgors
Gekraagde Roodstaart	Gele Kwikstaart
Grasmus	Grauwe Gans
Grutto	Kleine Plevier
Kneu	Koekoek
Kokmeeuw	Koolmees
Kuifeend	Meerkoet
Merel	Pimpelmees
Rietgors	Rode Wouw
Roodborst	Roodborsttapuit
Scholekster	Slobeend
Tjiftjaf	Torenvalk
Vink	Wilde Eend
Wintertaling	Witte Kwikstaart
Zwarte Kraai	

Planten & Mossen

Eenarig wollegras	Gewone Brem
Kraaihei	Slangenwortel
Struikhei	Veenpluis

Overig

Bastaardkikker	Ree
----------------	-----

Insecten

Aardhommel	Akkerhommel
Bessenschildwants	Bont Zandoogje
Citroenvlinder	Gewone slijkvlieg
Groentje	Hommelbijvlieg
Klein Geaderd Witje	Kleine Vuurvlinder
Mestzwemtor	Oranjetipje
Smaragdlibell	Strontvlieg
Vuurjuffer	



Ree

Slijmzwammen hebben, ondanks het woorddeel “zwammen”, niets te maken met zwammen of paddenstoelen, de vruchtlichamen van schimmels. Van oudsher worden slijmzwammen wel bestudeerd door (amateur)mycologen, maar dat heeft een in de historie gegroeide reden. Slijmzwammen werden in het verleden namelijk ingedeeld bij de Fungi/schimmels op grond van morfologische kenmerken; zo leven zowel schimmels als slijmzwammen in de grond of op hout, vormen ze vruchtlichamen en produceren ze sporen voor de voortplanting. Tegenwoordig weet men dat slijmzwammen op nogal wat punten afwijken van paddenstoelen (maar ook van andere organismen). Sinds het mogelijk is om met behulp van DNA de verwantschappen tussen organismen te onderzoeken, is duidelijk geworden dat slijmzwammen en schimmels zelfs geen directe gemeenschappelijke voorouder hebben. Slijmzwammen zijn nu ingedeeld in een eigen rijk, de "Amoebozoa". De meer wetenschappelijke naam voor een slijmzwam is myxomyceet, door mycologen kortweg myxo genoemd.

Een paar opvallende verschillen tussen paddenstoelen en slijmzwammen:

- net als paddenstoelen ontwikkelen slijmzwammen sporen. Uit kiemende sporen van paddenstoelen komen hyfen (dunne draden) te voorschijn. Uit sporen van slijmzwammen ontwikkelen zich niet-vormvaste cellen die lijken op amoeben. Deze cellen hebben een (intrekbaar) zweephaartje waardoor ze zich kunnen **bewegen**.
- hyfen van paddenstoelen vertakken zoals worteltjes van jonge kiemplanten. Onder de grond of in hout vormen ze een netwerkje, een zwamvlok genoemd. Een zwamvlok groeit en op een gunstig moment worden er vruchtlichamen gevormd. Ook slijmzwammen leven in de grond of in hout en ook zij vormen vruchtlichamen. De ontwikkeling verloopt echter anders. Slijmzwammen doorlopen namelijk **meerdere stadia van ontwikkeling**. Het eerste stadium als piepkleine losse cellen, zoals hierboven al vermeld. Hun aantal groeit door deling. Op een goed moment **groeperen** de losse cellen zich tot een geheel, **plasmodium** genoemd. Dit is de tweede ontwikkelingsfase. Het plasmodium groeit nog een korte periode waarna het op een voor de slijmzwam gunstig moment “rijp” wordt en ook vruchtlichamen gaat vormen.

Onder andere het kunnen bewegen, het doorlopen van meerdere stadia van ontwikkeling en het sociale gedrag maken slijmzwammen dus tot hele bijzondere organismen. Voor zover bekend zijn slijmzwammen onschadelijk voor mensen, dieren en planten.

Waarom slijmzwammen bestuderen?

Amoeben en slijmzwammen maken een aanzienlijk onderdeel uit van ons ecosysteem doordat zij onder andere de rol van reducers vervullen; ze zetten dus organische stoffen om in anorganische stoffen en nemen dus deel aan afbraakprocessen, een functie die ook door vele schimmels wordt vervuld. Om de biodiversiteit te monitoren is het belangrijk om ook deze groep in ogenschouw te nemen. Ze zijn werkelijk overal te vinden... neem een stukje schors van een boom, kies de juiste condities en er is een grote kans dat zich een plasmodium zal ontwikkelen.

Daarnaast zijn er ook mogelijk toepassingen te bedenken; zo worden er reeds antimicrobiële substanties uit gewonnen (bijv. arcyriaflavine). Het beweeglijke plasmodium fascineert biologen, maar ook kunstenaars en technici worden aangezet tot het doen van innovatief en buitengewoon onderzoek.

Afgezien van hun ecologische rol en mogelijke medische of technologische toepassingen kunnen m.n. rijpe slijmzwammen een lust voor het oog zijn. Individueel zijn de vruchtlichamen van slijmzwammen klein (**vaak orde grootte van mm of kleiner**), maar, omdat ze doorgaans in (grote) groepen voorkomen zijn ze niettemin waarneembaar en door hun groepsvorming, individuele vorm en hun kleur vormen ze vaak kleine kunstwerken.

Studie van slijmzwammen

Voor de studie van slijmzwammen leent zich eigenlijk alleen het rijpe stadium, waarin vruchtlichamen gevormd worden. Het plasmodiumstadium leent zich niet voor determinatie, omdat het niet maatgevend is voor de soort; uit ogenschijnlijk gelijk ogend plasmodium kunnen zich verschillende soorten rijpe slijmzwammen ontwikkelen. Bovendien is het plasmodiumstadium erg gevoelig voor verstoring. De ontwikkeling van vruchtlichamen kan volledig achterwege blijven als het onrijpe materiaal wordt blootgesteld aan beroering, druk, schokken e.d. Dus meenemen van onrijp materiaal moet met grote zorgvuldigheid gebeuren, anders zal zich nooit rijp materiaal gaan vormen.

Rijpe slijmzwammen moet men overigens ook zorgvuldig vervoeren, omdat ze door hun geringe omvang erg kwetsbaar zijn; men zorgt ervoor dat de boel niet gaat schudden in een bewaardoos(je). Anderzijds is het bewaren van rijp slijmzwammenmateriaal weer gemakkelijker dan bijv. het bewaren van paddenstoelen. Neemt men paddenstoelen mee naar huis voor nader onderzoek dan moet men deze koel en vochtig bewaren. Rijpe slijmzwammen bewaart men gewoon droog op kamertemperatuur en ze blijven dan ook lang te bewaren.

Determinatie van slijmzwammen

Ik beperk me verder tot rijpe slijmzwammen. De vorm daarvan varieert van kussenvormige, meandervormige tot zittende of gesteelde ronde, cilindrische of ovale vruchtlichamen en meer.

Enkele belangrijke determinatiekenmerken:

- zijn er in het inwendige al dan niet draad- of plaatvormige structuren ("capillitium" genaamd) aanwezig?
- wat is dan de precieze vorm van een dergelijke structuur?
- bevindt zich centraal in het vruchtlichaam al dan niet een herkenbare "as" ("columella" genaamd)?
- wat is in massa de kleur van de sporen?
- bevindt zich in de vruchtlichamen kalk?
- is de aanwezige kalk aanwezig in amorfe vorm of in kristallijne vorm?
- bevindt die kalk zich in het inwendige of in/op de buitenste laag van het vruchtlichaam ("peridium" genaamd)?
- is die buitenste laag blijvend of vergankelijk?
- de vorm, ornamentatie en afmetingen van de sporen.

Omdat er enorm veel sporen gevormd worden zijn de inwendige elementen zoals capillitium en columella vaak moeilijk waarneembaar als men niet eerst heel voorzichtig het merendeel van de sporen wegblaast, waarbij je helaas gemakkelijk het hele vruchtlichaampje wegblaast en kwijt raakt. Uiteraard is voor het determineren een microscoop vereist. De sporen bijvoorbeeld hebben afmetingen van 5 à 15 µm en dan moet men ook nog naar eventuele ornamentatie (wratjes, ribbeltjes, netwerkjes e.d.) kijken.

Aantal soorten slijmzwammen

In de NDFF (oftewel de Verspreidingsatlas) staan (februari 2023) 349 soorten slijmzwammen vermeld. Op de verschillende verspreidingkaartjes zien we vaak concentraties van waarnemingen in Oost-Noord-Brabant (Nederlands grootste deskundige Hans van Hooff) en Twente (Marian Jagers). Ikzelf heb tot nu toe 44 soorten gezien.

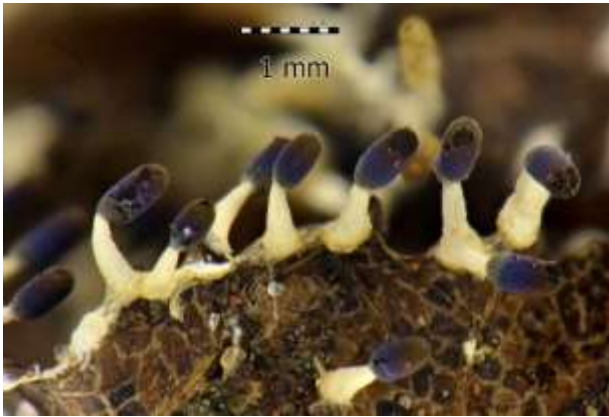
Enkele voorbeelden van slijmzwammen in foto's; let op de schaal!



Figuur 1 *Arcyria stipata*, Worstnetwatje (op hout)



Figuur 2 *Physarum lenticulare*, Lensvormig kalkkopje (op mos)



*Figuur 3 Diachea leucopodia,
Witpootglinsterkopje (op dood blad)*



*Figuur 4 Trichia decipiens,
Peervormig draadwatje (vruchtlichamen nog niet rijp)*



*Figuur 5 Trichia decipiens, Peervormig draadwatje (exemplaren als in **Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.**, rechtsonder, na 8 dagen wel bijna rijp)*

Nadere informatie

<https://www.mycologen.nl/onderzoek/systematiek-taxonomie/myxomyceten/>

Hier treft men een verwijzing aan naar diverse literatuur en een lijst met Nederlandse soorten, waarbij voor elke genoemde soort door Hans van Hooff een uitvoerige informatiepagina is gemaakt met veel foto's, ook microscopisch. De moeite waard om eens rond te kijken wat er zoal aan vormen en kleuren voorkomt.

Interessant is het volgende filmpje:

<https://www.visionair.nl/wetenschap/video-slijmzwam-lost-doolhof-op/>

Enschede, Laurens van Run, 5 februari 2023

Cichorei, *Cichorium intybus*

Cichorei is een buitenbeentje binnen de composieten familie. De plant heeft blauwe bloemen dat niet zoveel voorkomt in deze familie. Het is een overblijvende, tweejarige plant die aan het begin van de zomer bloeit. De rozetbladen lijken op die van de Paardenbloem en Gewoon biggenkruid. De bladsteel van de paardenbloem is hol en het witte melksap verkleurt wat bij Cichorei niet het geval is.

De plant kan maximaal 2 meter hoog worden. De stevige stengel, als draadstaal, komt overeen met IJzerhard. Ze zijn groen en hebben een belangrijke rol in het assimilatieproces en is ruw behaard.

De bloemhoofdjes zitten in de oksel van een vertakking. De buitenste omwindselbladen staan af terwijl de binnenste rechtop staan. De plant bloeit vanaf begin van de zomer tot in september. De bloemen zijn in de ochtend geopend en in de middag nemen ze de slaapstand aan. De hoofdjes hebben een doorsnede van 3 à 4 cm. De blauwe kleur verbleekt door de regen. De vruchten, de nootjes hebben geen vruchtpluis maar een kroon van schubjes.

Er worden twee variëteiten onderscheiden, n.l. var. *sativum* als koffiecichorei en var. *foliosum* als witlof oftewel Brussels lof. Binnen het geslacht *Cichorium* kennen we *C. endivia* als Andijvie.

De naam *Cichorium* komt van het Griekse *kichorion* dat suikerij betekent en *intybus* van cichorie / andijvie.

Van oorsprong komt de plant uit het Middellandse zeegebied. Vermoedelijk zijn ze door de Romeinen in West-Europa geïntroduceerd.

De plant komt in ons land voor, op de rijkere gronden als rivierbegeleider en in de bermen van de wegen. In het Duits wordt de plant ook wel "Gemeine Wegwarte", de wegwachter genoemd.



Cichorei werd vroeger gebruikt als surrogaat en als koffie versterker gebruikt. In de 19^e eeuw werd Cichorei verbouwd om het hoge suikergehalte in de wortel. De wortels kunnen maximaal 150 cm lang worden en bevatten ca. 20% insuline. In het laatste kwartaal van het jaar worden ze geoogst. Vaak worden ze in het water gelegd om de bittere smaak te laten afnemen. Hierna werden ze gedroogd in kleine gebouwtjes, schuurtjes. In de fabriekjes worden ze gebrand om de suikers vrij te maken. In die tijd waren er aardig wat, totaal 150 van deze fabriekjes, o.a. in Huizum, Damwouden, Dalfsen en Capelle. De bekendste is die van Buisman in Zwartsluis met zijn blauw gekleurde blikjes.

Ongeveer 75% van de landelijk productie werd in Friesland verbouwd. Dit gebeurde zowel op landbouw percelen als op kleine huisakkers.

Door de komst van goedkopere koffie kwam een einde aan de cichorei cultuur. Voor, in en na de tweede wereldoorlog werd cichorei nog gebruikt als surrogaatkoffie en als smaakversterker.

Wytze Boersma

mei 2032

Gebruikte informatie:

- Weeda, E, e.a.: Nederlandse oecologische FLORA, deel 4, 1991
- Duistermaat, H(Leni), Heukels'Flora van Nederland,24 druk, 2020
- Heukels, H, De FLORA van Nederland, deel 3, 1910
- Akker, K.J., van der, Van de mond der Oude Middellzee, 1948
- www.verspreidingsatlas.nl

Gele zeepboom – *Koelreuteria paniculata*

De gele zeepboom behoort tot de zeepboomfamilie (Sapindaceae) waartoe ook de paardenkastanjes en esdoorns behoren.

De boom komt van oorsprong uit Noord- en Midden-China. Rond 1750 is er zaad gestuurd naar St. Petersburg en Parijs. Sinds 1763 is boom in Engeland in cultuur en heeft zich daarna over Europa verspreid. Het is een lange tijd een zeldzame boom gebleven.

Bloembiologie

Bij de witte paardenkastanje verkleuren de bloemen van geel naar rood. De bijen bezoeken alleen de gele bloemen omdat daar pollen en nectar zijn. Bij de gewone esdoorn bloeien in de trossen eerst de mannelijke bloemen en daarna de vrouwelijke bloemen. Zo wordt zelfbestuiving voorkomen.

Ook de gele zeepboom heeft aanpassingen. De eerste bloemen (heldergeel) in de grote eindstandige pluimen hebben alleen meeldraden, daarna komen tweeslachtige bloemen, waarvan (een deel) de meeldraden niet fertiel zijn. Tijdens de bloei verandert de bloemkleur: aan de basis van de kroonbladeren ontwikkelt zich een oranjerode vlek. Bij bestuiving ontstaan er blazige doosvruchten (3-5 cm). In de vrucht zitten drie grote, zwarte zaden. (De vorm van de vruchten was verantwoordelijk voor de vaak gebruikte naam voor deze boom, namelijk Lampionboom).



Bloemen



Vruchten

De vruchten groeien snel en blijven vaak de gehele winter aan de boom. Bloemen en vruchten hebben dezelfde sierwaarde.

Bloembezoek

Voor de bloeitijd van planten in relatie tot insectenbezoek wordt steeds vaker de term bloeihoog gebruikt. De hoog start tegenwoordig al begin januari en gaat door tot oktober. Het grootste aanbod aan bloeiende planten zit in de maand juni. Bomen en planten die vroeg of later in het jaar bloeien, worden steeds belangrijker in de bloeihoog.

De gele zeepboom bloeit in juli en augustus en is in die periode belangrijk. Honingbijen en hommels komen er voor stuifmeel en nectar.

Standplaats

De gele zeepboom wordt tot 15 m hoog en houdt van een zonnige standplaats. De boom verdraagt ook een lage luchtvochtigheid en wordt daarom steeds vaker als straat- en parkboom gebruikt. Hiervoor is ook een slanke vorm in de handel, die minder bloemen heeft.

Op verschillende locaties hebben we uitzaai gevonden, waarschijnlijk het gevolg van de warme zomers in de afgelopen jaren.

Herfst

De herfstkleur is warm en gaat van geel naar brons tot (scharlaken-) rood.

Vermeerdering

De boom wordt vermeerderd via het zaad.

Selecties uit zaailingen worden vegetatief vermeerderd.

Het is een decoratieve boom, die in alle seizoenen waarde heeft en is daarnaast een goede boom voor de (honing-) bijen en hommels.

Tekst en foto's: Gerrit Haverkamp en Jan Zwienenberg

Niet ieder witje is een koolwitje

In Nederland vliegen vijf soorten witjes rond.

Van deze soorten zijn er drie zeer algemeen nl. het Klein geaderd witje, het Klein koolwitje en het Groot koolwitje.

In Zuid-Limburg komt het boswitje voor en sinds 2002 staat het boswitje als een uiterst zeldzame standvlinder op de Nederlandse vlinderlijst.

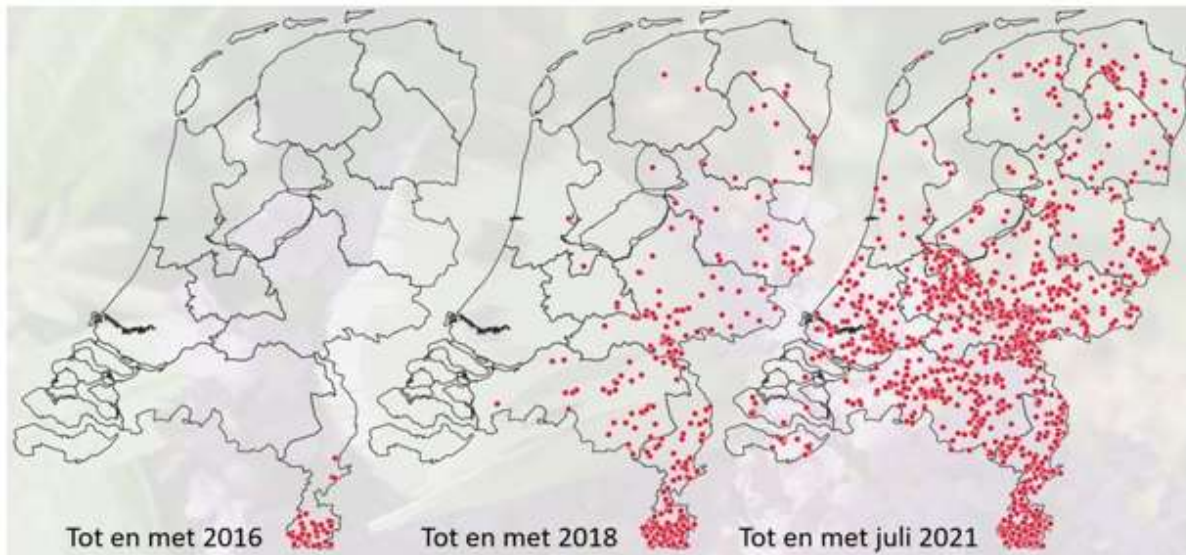
In 2015 werd voor het eerst het Scheefbloemwitje in Nederland gezien op de Sint-Pietersberg.

Sindsdien is de verspreiding in ons land heel voorspoedig verlopen zoals op onderstaande kaart is te zien.

Tot 2008 was het scheefbloemwitje eigenlijk een vlinder van steile en rotsachtige berghellingen in de Alpen.

In september 2020, vijf na de eerste waarneming in Zuid-Limburg, werd dit witje op Vlieland gezien, van zuid naar noord is dat over een afstand van ± 300 km.

Witjes herkennen is nu zeker een stuk lastiger geworden.



De waarnemingen van het scheefbloemwitje in Nederland (Bron: Nationale Databank Flora en Fauna (NDFFF)).

Het Scheefbloemwitje is vernoemd naar een van de waardplanten nl. *Iberis sempervirens* (Scheefbloem), een tuinplant uit de familie van de Brassicaceae (Kruisbloemenfamilie), die vroeger veel meer gebruikt werd dan tegenwoordig.

De Scheefbloem is een groenblijvende vaste plant met twee korte en twee lange witte kroonbladen, een 'scheve' bloem dus vandaar die naam.

Andere waardplanten uit die familie zijn Herik (*Sinapsis arvensis*) en Witte mosterd



Iberis sempervirens - Scheefbloem

Afgelopen zomer heb ik tot in de herfst steeds Scheefbloemwitjes in onze tuin gezien.

Kogeldistels en Ooievaarsbekjes werden goed bezocht om nectar te drinken evenals *Stachys monieri* 'Hummelo', een Andoorn voor tuingebruik.

Ook Buddleja, Persicaria en Vernonia en herfstasters werden door het vlindertje bevlogen.

Op deze Andoorn vliegt ook de Grote wolbij waar de mannetjes hun territorium rondom en tussen de bloemstengels verdedigen en daar zeer behendig doorvliegen en soms ook even 'biddend' als een torenvalk.

Ze storten zich zo bovenop de hommels en honingbijen, die dan verdwaasd wegvliegen. Het is een heel leuk schouwspel om dat een tijdje te volgen.











Onderstaande foto's van Scheefbloemwitjes in de zomer van 2021 in mijn tuin te Borne. Volledigheidshalve nog een foto van het boswitje.



Boswitjes op de waardplant Gewone rolklaver

Gerrit Haverkamp

Onderstaande herkenningkaart van de vlinderstichting zal het benamen vereenvoudigen.

Soort	Scheefbloemwitje <i>Pieris manii</i>	Groot koolwitje <i>Pieris brassicae</i>
Grootte	Normaal	Groot
Zwarte puntvlek	Een gedachtenlijntje tussen de bovenkant middenvlek en de onderkant van de puntvlek loopt min of meer recht	De zwarte puntvlek gaat voorbij de eerste zwarte middenvlek
Zwarte middenvlek	Groot en hoekig	Groot, twee vlekken bij het vrouwtje en ontbrekend bij het mannetje
Vleugelpunt	Min of meer afgerond	Spits
Foto zwarte puntvlek en zwarte middenvlek	 <small>foto: lepiforum.de</small>	
Bestuiving onderkant	Aan beide kanten van de middencel ongeveer even dicht, maar dit is niet altijd even makkelijk te zien	Geen grijze aders aan de onderkant
Foto bestuiving onderkant	 <small>foto: lepiforum.de</small>	
		
Soort	Klein geaderd witje <i>Pieris napi</i>	Klein koolwitje <i>Pieris rapae</i>
Grootte	Middelgroot	Middelgroot
Zwarte puntvlek	Onregelmatige zwarte puntvlek die naar beneden toe uit elkaar valt	Een gedachtenlijntje tussen de bovenkant middenvlek en de onderkant van de puntvlek loopt schuin
Zwarte middenvlek	Klein	Klein en rond
Vleugelpunt	Min of meer afgerond	Spits
Foto zwarte puntvlek en zwarte middenvlek		
Bestuiving onderkant	Aders sterk grijsgroen bestoven in de voorjaarsgeneratie, de zomergeneraties kunnen minder sterk bestoven zijn	Aan de onderkant van de middencel duidelijk verdicht
Foto bestuiving onderkant		
		

Stand van zaken wandelboekjes Klein Driene en Tuindorpvijver

Op het moment dat deze Onder de Loep verschijnt, zal de eerste versie van het wandelboekje Klein Driene gereed zijn. In de loop van juni wordt het officieel aangeboden en is het ook beschikbaar voor belangstellenden. Via de digitale nieuwsbrief wordt iedereen geïnformeerd.

In dit boekje wordt uitgebreid aandacht besteed aan de achtergronden van de wederopbouw en het specifieke karakter van Klein Driene, dat een wederopbouwgebied van nationaal belang is.

In het boekje staan drie wandelingen waarin niet alleen aandacht is voor de bomen maar ook voor structuur van de wijk met de stempelstructuur en groene ontsluitingsstraten. De eerste wandeling gaat rond het Dekkersveld, waarin nu 9 appelbomen staan.

De bloeiende bomen, herfstkleuren en vruchten is het hoofdonderwerp van de tweede route. In de derde route staan de bomen centraal die op Bijzondere Bomenlijst Hengelo staan. Ook wordt er uitgebreid aandacht besteed aan de bomen die gespaard zijn bij de aanleg van de wijk, een relatie met de historie.



Groninger Kroon Foto: Jan Zwienenberg

In de bijlagen wordt ingegaan op het belang van bomen in de stad, de naamgeving van de bomen en de voorwaarden waaraan een arboretum moet voldoen.

Het boekje in deze vorm kan verschijnen door de hulp van een flink aantal personen en instanties!

Gelijktijdig met de publicatie van het boekje zullen ook de 40 naamborden vervangen worden. De logo's moeten gewijzigd worden en een aantal bomen heeft een andere Nederlandse naam gekregen. Een en ander is mogelijk door financiële ondersteuning van onder meer de gemeente en Welbions.

In september verschijnt het boekje met de wandeling rond de Tuindorpvijver. Alle bomen zijn nu op naam. We hopen dat we ook een paragraaf kunnen toevoegen over de toekomst van de beplanting rond de vijver. Een aantal bomen zal de komende jaren vervangen moeten worden. Het is onze wens dat hier bomen voor terug komen, die passen in oorspronkelijke opzet van Leonard Springer.

In het septembernummer van Onder de Loep komen we hierop terug. Voor verdere informatie kan men zich wenden tot ondergetekenden.

Gerrit Haverkamp & Jan Zwienenberg

Wat valt mij op in de natuur

Dit is een nieuwe rubriek in Onder de Loep en in de nieuwsbrief. Iedereen kan hieraan meedoen. Maak een foto van dat wat je opvalt en stuur het op naar wytze.boersma@hetnet.nl



Op 6 mei 2023 hebben wij met de afdeling een excursie door de Engbertsdijksvenen gemaakt. Op een verse koeienvlaai bij het hoogveenrestant zag ik een soort Mestzwemtor (*Sphaeridium spec.*). De kevers zoeken elkaar bij de vlaai op, paren hier en zetten eieren af. De larven ontwikkelen zich in de mest. Behalve de Mestzwemtor zagen we ook gele Strontvliegen op de koeienvlaaien.

De Mestzwemtor kan alleen in verse mestgangen graven en zorgen daarmee voor beluchting én extra ingangen voor andere ongewervelden. Er gaan bacteriën groeien die weer andere insecten aantrekken en die voor vertering van de mest gaan zorgen. De kever komt alleen in vlaaien voor van runderen die niet met ontwormingsmiddelen en/of andere medicatie behandeld zijn.

De Mestzwemtor of het Mestkogeltje is een lid van de familie van de spinnende waterkevers (*Hydrophilidae*) die zich op het land begeven heeft. Er zijn meerdere soorten Mestzwemtorren die erg veel op elkaar lijken. Om de soort met zekerheid op naam te kunnen brengen, is microscopisch onderzoek van de genitaliën noodzakelijk.

Bert Oude Egbrink

Tijdens de excursie naar de sprengenberg zagen wij een aantal Rhododendrons met aangetaste zwartbruine knoppen.

Dit wordt veroorzaakt door een anamorfe schimmel, de Azaleaknopvreter (*Pycnostysanus azaleae*).

Zeer kleine zwammetjes, met lichtblauwgrijze tot zwarte, harig ronde knopjes op dunne zwarte steeltjes.



Azaleaknopvreter



Rhododendroncicade

De schimmelsporen worden in de herfst overgebracht op de jonge knoppen door de Rhododendroncicade (*Graphocephala fennahi*), een cicade die oorspronkelijk uit Noord-Amerika komt.

Bij de Rhododendron zijn in het voorjaar bleekgroene insecten te vinden die veel op bladluizen lijken, hoewel ze veel beweeglijker zijn. Dit zijn de larven van de Rhododendroncicade. In de loop van de zomer ontwikkelen ze vleugels en krijgen ze mooie kleuren. De bijna 10 millimeter grote cicaden kunnen springen, rennen en vliegen.

Deze cicade is meegekomen met de import van Rhododendrons uit Noord-Amerika en heeft zich sinds 1930 over heel Europa verspreid. Sinds 1964 in Nederland aanwezig.

De cicade brengt de schimmel over tijdens het afzetten van de eitjes op de jonge knoppen. De eileg veroorzaakt wondjes in de knoppen waarlangs de schimmel kan binnendringen.

Harry de Jong